

θάνοντα ἀνήγειρε μνημειον ἐπιγράφας τάδε: Ὁ λίθος οὗτος καλύπτει τὰ λείψανα φίλου ἕνα μόνον ἐγνωρίσα καὶ οὗτος κεῖται ἐνταῦθα.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ;

Ἐπάρχει γενεά τις μεμψιμοιρῶν φυσιοδιφῶν καὶ ἐπιστημόνων, ἰσχυριζομένων ὅτι τῆς φύσεως αἱ δυνάμεις ἐξαντλοῦνται καθ' ἑκάστην ὅτι οἱ ἄνδρες δὲν γεννῶνται εὐρωστοὶ ὅπως πρὶν, αἱ γυναῖκες εἰσιν ἥττον ὠραῖαι, τὰ ἄνθη ἔχουσιν ἀσθενεστέρην ὀσμὴν, οἱ καρποὶ κτωτέρων γεῦσιν καὶ αὐτῶν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων τὸ θάλλπος ἐπαίσθητῶς ἐλαττοῦται.

Ἄν ἡ παρακμὴ αὕτη περιωρίζετο εἰς μόνον τὸν ὕλικόν κόσμον, τὸ κακὸν ἤθελεν εἶναι ἴσως ὑποφερτόν. Δυστυχῶς ὅμως μετὰ τοὺς μεμψιμοίρους φυσιοδίφας ἐμφανίζονται οὐχ ἥττον μεμψιμοίροι φιλόσοφοι, προθύμως ἀποδεικνύοντες ὅτι τοῦ πνεύματος ἡ κατάπτωσης εἶναι ἔτι μείζων ἢ τῆς σαρκῆς, αἱ δὲ σήμερον μητέρες ἔπαυσαν γεννῶσαι οὐ μόνον Ἡρακλεῖς καὶ Ἐλένας κατὰ τὴν βῶμην καὶ τὸ κάλλος, ἀλλὰ καὶ Ὀμήρους, Σωκράτας καὶ Φειδίας. Τινὲς δὲ τούτων, καὶ περαιτέρω προβαίνοντες, διατείνονται ὅτι μετὰ τῆς μεγαλοφυΐας συνεξηντλήθη καὶ ἡ καλαισθησία, ὥστε τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων σεβόμεθα μὲν καὶ θαυμάζομεν καθ' ἑξῆς καὶ κατὰ παράδοσιν, ἀλλ' ἀδυνατοῦμεν νὰ εὐρωμεν ἐν αὐτοῖς τὴν ἡδονὴν ἐκείνην, πρὸς ἣν ἀπαιτοῦνται λεπτότεραι αἰσθήσεις καὶ θερμότερα καρδίαι.

Ἄλλ' ἐὰν καὶ ἡ τελευταία αὕτη ὑπόθεσις ἀληθεύει, τότε οὐ μόνον Ὀμήρους καὶ Φειδίας ἀλλὰ καὶ Λογγίνους ἢ Ἀριστάρχους πρέπει ν' ἀπελπισθῶμεν ὅτι θέλομεν ἰδεῖ ποτὲ ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς δὲ τὴν θέσιν τῆς θυγατρὸς τῆς Αἴδας ἐνεθρονίσθη δριστικῶς ἡ *Καλὴ Ἐλένη* τοῦ Ὀμφεμάχου καὶ αἱ ταῦτη ἕμοιαι ἠρώιδες τῆς παρακμῆς.

Πρὶν ὅμως ἀποφασίσωμεν νὰ θρηνησωμεν ὡς ἀνεπιστρεπτὴ ἀποπτῶσαν ἐκ τῆς οἰκουμένης τὴν *φιλοκαλίαν* καλὸν εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν τί εἶναι αὕτη κατὰ τὴν γνώμην τῶν τόσῳ ἐπιδεικτικῶς ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ αὐτῆς πενθοῦντων.

Κατὰ τὸν Σταγειρίτην ἡ δυνάμενος νὰ δώσῃ ἀκριβῆ πρᾶγματός τινος δρισμὸν πρέπει νὰ θεωρηθῆται ὡς αὐτόχρημα Θεός· τὸ δὲ νὰ ἦναι ἀπλῶς θεὸς δὲν ἀρκεῖ, φαίνεται, πρὸς τούτο, καὶ παράδειγμα ἔστω ὁ θεὸς Πλάτων, ὁ πειραθεὶς νὰ δρίσῃ τί εἶναι ἄνθρωπος καὶ συγγίσας αὐτὸν πρὸς μαθηθέντα ἀλεκτρυόνα, καὶ οἱ σήμερον φυσιολόγοι, οἱ τοσαύτως συσσωρεύσαντες περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος βλασφημίαις, ὥστε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Καλοπράγμων (*Bonnechose*) ἠναγκάσθη ν' ἀφορίσῃ αὐτοὺς ἐν πληθούσῃ γερούσιᾳ.

Ἐκ τούτου πολὺ φοβούμεθα ὅτι ἀνεπίληπτός τις δρισμὸς τῆς Φιλοκαλίας ἔσται ἡμῖν δυσεύρετος. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν δ-

ρισμῶν τούτων εἶναι μέγας καὶ ὁ ὄγκος τῶν δρισμῶν πολὺς. Ἀλλὰ καθὼς, κατὰ τοὺς ἠθολόγους, ἡ πληθὺς τῶν νόμων εἶναι ἀσφαλὲς τεκμήριον τῆς διαφθορᾶς τῶν ἠθῶν, οὕτω, νομίζω, καὶ τῶν δρισμῶν ἡ ἀφθονία οὐδὲν ἄλλο ἀποδεικνύει ἢ τὴν ἀσάφειαν τῶν ἰδεῶν.

Ὅπως δὲ ποτε, ἀναγκαζόμενοι νὰ παραθέσωμεν τινὰς τῶν δρισμῶν τούτων, θέλομεν προτιμήσει τοὺς τῶν Γάλλων, οὐχὶ κυρίως ὡς κατεχόντων σήμερον τὴν δάφνην τῆς καλαισθησίας, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὡς τῶν μόνων ὁπωσούν καταληπτῶν ἐνῶ οἱ τῶν Γερμανῶν, βαθεῖς ὄντες ὡς ἀρτεσιανὰ φρέατα, ἀπαιτοῦσι τὴν εἰς τοὺς ἐρεβώδεις αὐτῶν μυχοὺς κατάβασιν μετ' ἐξαιρετικῆς τινος παρασκευῆς φώτων καὶ λαμπάδων, ἧς ἀμοιροῦμεν.

Ἡ φιλοκαλία, κατὰ τὸν Μοντέσιον, συνίσταται εἰς τὸ διακρίνειν μετ' ὀξυδερκείας καὶ ἐτοιμότητος τὸν βαθμὸν τῆς ἡδονῆς, ἢν ἕκαστος ἀντικείμενον δύναται νὰ παράσχῃ τοῖς ἀνθρώποις.»

Ἄλλ' ὁ σοφὸς συγγραφεὺς τοῦ *Πνεύματος τῶν Νόμων* φαίνεται συγγέων ἐνταῦθα τὴν εὐφυΐαν μετὰ τῆς φιλοκαλίας. Ἔργον τῷ ὄντι τῆς πρώτης εἶναι τὸ ν' ἀνευρίσκῃ καὶ μεταχειρίζεται προσηκόντως τὸ δυνάμενον νὰ προξενήσῃ ἡδονὴν, ἐνῶ ἡ δευτέρα περιορίζεται εἰς τὸ ἐξελείφειν καὶ λεαίνειν πᾶν ἴχνος τραχύτητος καὶ ἀνωμαλίας, ἔχουσα πρὸς τὴν εὐφυΐαν ὅπως ἡ χάρις πρὸς τὴν καλλονὴν.

Ὁ Βολταῖρος ὀνομάζει φιλοκαλίαν «τὴν δύναμιν τοῦ αἰσθάνεσθαι τὸ καλὸν καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον ἐν πάσαις ταῖς τέχναις.» Ἐκαστος ὅμως ἐννοεῖ ὅτι ὁ δρισμὸς οὗτος, περιοριζόμενος εἰς μόνον τὸ αἶσθημα, εἶναι μονομερῆς, ἀφοῦ πλὴν τούτου ἡ φιλοκαλία ἀπαιτεῖ καὶ τὴν γνώσιν, τὴν φωτίζουσαν καὶ δικαιολογοῦσαν τὰς κρίσεις αὐτῆς.

Ὁ δὲ Ἀλεμβέρτος, θετικῶς ὡς ἄνθρωπος καὶ γεωμέτρης, ἀφίνει κατὰ μέρος τὸ αἶσθημα καὶ ὀνομάζει φιλοκαλίαν «τὴν δύναμιν τοῦ διακρίνειν ἐν παντὶ ἔργῳ τὰς ιδιότητας δι' ὧν πρέπει ν' ἀρέσῃ.» Ὁ δρισμὸς οὗτος εἶναι πάντων ὁ ἐλλιπέστατος· διότι καθ' ἑκάστην ἀπαντῶμεν σοφοὺς ἀνθρώπους, κατόχους τῶν κανόνων τῆς αἰσθητικῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἱκανοτάτους νὰ διακρίνωσιν ἐν ποιήματι ἢ ἐν εἰκόνι πᾶσαν ἀρετὴν καὶ πᾶν πλημμέλημα, ἀλλ' ἐν τούτοις οὐδὲν αἰσθανομένου, καθότι τὸ ἐπίστασθαι διαφέρει τοῦ αἰσθάνεσθαι.

Κατὰ δὲ τὸν Le Batteux ἡ φιλοκαλία εἶναι «φυσικὴ τις εὐαισθησία ἐντελῶς ἀνεξάρτητος τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης.» Ἄλλ' οἱ ἀποδεχόμενοι τὸν τοιοῦτον δρισμὸν πρέπει καὶ νὰ παραδεχθῶσιν ὅτι οἱ σκοτεινότεροι αἰῶνες καὶ αἱ σκυθικώτεροι τῶν φυλῶν δύνανται νὰ διαγωνισθῶσι περὶ φιλοκαλίας πρὸς τοὺς ἐπὶ Περικλέους

Ἀθηναίους καὶ τοὺς Ἴταλοὺς ἐπὶ Μεδίκων.

«Ἡ φιλοκαλία, λέγει ὁ ἱππότης Βουφλέρος, εἶναι ἡ ἀφῆ τῆς εὐφυίας.» Ὁ δρισηδὸς οὗτος εἶναι τῷ ὄντι εὐφύεστατος, ἀλλ' οὐδὲν πλέον.

Τοῦ λόγου ὄντος περὶ φιλοκαλίας, ἄδικον ἤθελεν εἶναι νὰ μὴ παραθέσωμεν καὶ γυναικειῶν τινα δρισηδόν. Πρόχειρον ἔχομεν τὸν τῆς Κ. Στάελ, καθ' ἣν «φιλοκαλία εἶναι ἡ γνῶσις τῶν ἀληθινῶν καὶ μονίμων σχέσεων.» Τὸν τοιοῦτον δρισηδόν τῆς γαλατικῆς σιβύλλης, ἐξηγοῦντα *obscura per obscuris* μετὰ τῆς προσκρούσεως ταπεινότητος ὁμολογοῦμεν ὅτι οὐδόλως ἐνόησαμεν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γίνεται δῆλον ὅτι οἱ περὶ φιλοκαλίας γνωματεύσαντες εἰσὶ διηρημένοι εἰς δύο ἀντιμέτωπα στρατόπεδα· οἱ μὲν θεωροῦσιν αὐτὴν ὡς φυσικὸν τι καὶ αὐθύπαρκτον δώρημα, οἱ δὲ ὡς ἀπλοῦν προῖον ἐπιστήμης καὶ ἐμπειρίας. Πρὸ τινων ἐτών κραταῖος πόλεμος εἶχεν ἐγερθῆ ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν θεολόγων περὶ τοῦ ἀκαθῶδους φυτοῦ, ἐξ οὗ συνίστατο ὁ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιτεθεὶς στέφανος. Οἱ μὲν ἰσχυρίζοντο ὅτι ὁ ἅγιος στέφανος ἦτο ἐκ συνήθων ἀκαθῶν· οἱ δὲ οὐδαμῶς τῆς Παλαιστίνης εὐρίσκοντες σήμερον τοιαύτας, ἤθελον αὐτὸν ἐκ βράμνων, ἐνῷ ἄλλοι ἀπεφαίνοντο ὅτι ἐπλέχθη ἐκ κλάδων ἀκακίας, ἣν οἱ Ἕλληνες ἐκάλουν ἀκακίαν, καὶ ἕτεροι, μὴ στέργοντες τὰς ἀκάνθιας, ἤθελον αὐτὸν ἐκ θαλασσίου σχοίνου. Ἡ φιλονεικία ἐφαίνετο ἀδιέξοδος, ἀλλ' ἀγαθὸς τις χριστιανὸς κατῴρθωσε νὰ συμβιβάσῃ πάσας τὰς διαμαχομένας γνώμας ἀποφανθεὶς ὅτι ὁ στέφανος τοῦ Ἰησοῦ «συνίστατο ἐκ παντοίων ἀκαθῶδων φυτῶν συνδεδεμένων διὰ θαλασσίου σχοίνου.» Τὸ αὐτὸ εὐσεβὲς καὶ διαλλακτικὸν ἔργον ἐπιχειροῦντες καὶ ἡμεῖς, τολμῶμεν νὰ δρίσωμεν τὴν φιλοκαλίαν «τὸ μετὰ λόγου αἶσθημα τῶν καλλωνῶν τῆς τέχνης καὶ τῆς φύσεως.»

Ἐνομάσαμεν τὴν φιλοκαλίαν αἶσθημα, διότι ὁ πολλὰ ἐπιστάμενος ἀλλ' οὐδὲν αἰσθανόμενος ἔσται αἰείποτε ψυχρὸς τεχνίτης καὶ ἄδικος τεχνικρῆς· προσθέσαμεν δὲ μετὰ λόγου, διότι ὁ ζωνῶς αἰσθανόμενος ἀλλ' οὐδὲν ἐπιστάμενος θέλει ὑποπέσει ἐξ ἄπαντος εἰς πολλὰς ἀτοπίας καὶ ἀνωμαλίας, ὅτε μὲν μεταιωρίζομενος ὡς ἀετὸς, ὅτε δὲ ἔρπων χαμαὶ ὡς κοχλίαις. Τὸ αἶσθημα ἄνευ τῆς ἐπιστήμης εἶναι ὁδηγὸς τυφλός, πολλάκις ἀπατῶν καὶ ἐνίοτε παρασύρων εἰς κρημνοὺς καὶ ἀβύσσους· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιστήμη, ὁσάκις δὲν θερμαίνεται ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος, ἀδυνατεῖ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τοὺς μυχοὺς τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, αἱ δὲ κρίσεις αὐτῆς δύνανται μὲν νὰ ὦσιν ἀκριβεῖς καὶ ὀρθαί, ἀλλὰ, περιοριζόμεναι εἰς μόνην τὴν ἐπιφάνειαν τῶν πραγμάτων μένουσιν ἐπιπόλαιαι.

Ἄν παραδεχθῶμεν τὸν ἀνωτέρω δρισηδόν, δυνάμεθα ἴσως νὰ ἐξηγήσωμεν δι' αὐτοῦ καὶ τὰς διαφορὰς καὶ ποικιλίας τῆς αἰσθητικῆς, αἵτινες

ἀπαντῶνται κατ' ἐποχάς, κατ' ἔθνη καὶ κατὰ ἄτομα, ἀποδίδοντες αὐτὰς εἰς τὴν ἄνισον διανομὴν τῶν δύο στοιχείων, ἅτινα ἀπαρτίζουν κατ' ἡμᾶς τὴν φιλοκαλίαν τοῦ αἰσθήματος δηλ. καὶ τῆς ἐπιστήμης. Οὕτω παρ' Ἑβραίοις τὸ αἶσθημα, ἄμοιρον ἐπιστήμης, ἐνέπνεε τοῖς προφήταις τὰς καταπληκτικὰς αὐτῶν εἰκόνας καὶ αἰσιατικὰς ὑπερβολὰς· πολὺ βραδύτερον ἐν Ῥώμῃ, ἀκμαζούσης τῆς ἐπιστήμης καὶ χαλαρωθέντος τοῦ αἰσθήματος, ἀνεφάνησαν τὰ ἀνεπίληπτα ἀλλ' ὅπως οὖν ψυχρὰ ἀριστουργήματα τοῦ Κικέρωνος καὶ Ὀρατίου. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλοι τινὲς εὐτυχέστεροι αἰῶνες, ἢ μᾶλλον ἐπέλαμψαν παρ' ἐνὶ μόνῳ λαῷ εὐτυχεῖς τινὲς ἡμέραι, καθ' αἷς τὰ δύο συστατικὰ τῆς φιλοκαλίας, τὸ αἶσθημα καὶ ἡ γνῶσις, συνεκεράσθησαν μετὰ τοσαύτης πρὸς ἄλληλα ἀρμονικῆς ἀναλογίας, ὥστε ἀπετέλεσαν ἐν ἀδαιρέτῳ ὅλον, τὸ *ιδαικὸν καλόν*, τὸ ἅπαξ μόνον ἐνσαρκωθὲν παρ' ἀνθρώποις· συνέβη δὲ τοῦτο παρ' Ἀθηναίοις, ὅτε ἐκτίζετο ὁ Παρθενὼν καὶ ἐδιδάσκετο ἡ Ἀντιγόνη.¹

Ε. Δ. ΡΩΙΗΣ.

Τὰ ἐπόμενα ἀπεσπάσθησαν ἐκ τῆς ἀριῶς ἐκδοθείσης περὶ Κύπρου πραγματείας τοῦ διασήμου περιηγητοῦ καὶ καθηγοῦ τῆς ἐθνολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου κ. Φραγκίσκου Λύεχερ. Ὁ σοφὸς ξένος ἀποφαίνεται μετὰ πολλῆς συμπαιθείας ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων εἶν' ἀληθὲς ὅτι κατακρίνει μετὰ δριμύτητος τὰ ἐλαττώματα αὐτῶν, ἀλλὰ πλὴν τῶν ἐλαττωμάτων, ἐξείρει μετὰ ζήλου καὶ τὰ προτερήματα αὐτῶν, ἀντιπαραβάλλων δὲ ταῦτα πρὸς ἐκεῖνα, καταλήγει εἰς συμπεράσματα λίαν εὐνοϊκὰ περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Σ. τ. Δ.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

«Ὅτι ἔχουσιν οἱ Ἕλληνες ἄριστον εἶναι ὁ οἰκογενειακὸς βίος. Τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας εἶναι στενωῶς συνδεδεμένα πρὸς ἄλληλα καὶ συμμερίζονται εὐτυχήματα καὶ συμφοράς. Ὅπως προσπορίζουσιν εἰς ἓνα υἱὸν ἢ ἀδελφὸν τὰ μέσα τῆς σπουδῆς, γονεῖς καὶ ἀδελφοὶ ὑποβάλλονται εἰς στερήσεις καὶ πεινώσι. Οἱ ἀδελφοὶ δὲν νυμφεύονται, πρὶν ἢ ὑπανδρεύσασιν τὰς ἀδελφὰς τῶν συγκλητικῆ δ' εἶναι ἡ εὐλάβεια ἢ περιστοιχίζουσα πατέρας καὶ μητέρας. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἦσαν ἔνθερμοι λάτραι τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς καλλονῆς. Ἄλλ' αἱ γυναῖκες τῶν ἔζων κατ' οἶκον ἐργαζόμεναι, ἐν ἀφανείᾳ καὶ σεμνότητι. Αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει καὶ σήμερον. Ἄλλ' ἡ ἐπιβρόχῃ τῶν γυναικῶν ἐπολλαπλασιάσθη πανταχοῦ δ', ὡς γνωστὸν, οἱ μὲν ἄνδρες πλάττουσι τοὺς νόμους, αἱ δὲ γυναῖκες μορφοῦσι τὰ ἔθνη.»

Ὁ Σλάβος εἶναι γεωργὸς καὶ χειρωναξ, ὁ Ἀλβανὸς μισθοφόρος καὶ κτηνοβοσκός, ὁ Τούρκος πολεμιστὴς καὶ πολιτευόμενος. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες εἶναι οἱ ἄριστοι ναῦται, οἱ εὐφύεστατοι μεγαλέμποροι· ἀντὶ δὲ τῆς ἀγροίκου προτιμῶσι τὴν λεπτὴν ἐργασίαν, τὴν καλλιέργειαν ἐκλεκτῶν προῖόντων, τὴν βιομηχανίαν, τὰς τραπε-

1. Ἀθηναίων Ἡμερολόγιον.